

Илияна ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА

Катовице – Сосновец, Полша

ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИНСТИТУЦИОНИМИ В ДВА СЛАВЯНСКИ И ДВА НЕСЛАВЯНСКИ ЕЗИКА

Names of European institutions in two Slavic and two non-Slavic languages

The subject of analysis are the names of institutions of the European Union in Bulgarian, Greek, Polish and English. The contrastive analysis follows the similarities and differences in the syntactic structure of the denominations. Their lexical components are studied as well considering their origin: domestic or international. The conclusion is that there is a tendency for unification of the names of institutions under the influence of the English naming pattern. We consider this unification of specialized languages, whose component are the names of institutions, to be a sign of language convergence.

Keywords: EU institutions, names of institutions, Bulgarian ergonyms, Greek ergonyms, English ergonyms, terminology, onomastics

Предмет на анализ на настоящия научен материал са названията на институциите на Европейския съюз (за краткост по-нататък ще ги наричаме *европейски институционими*), формулирани на български, полски и новогръцки език. Към изследването се привличат и съответните названия на английски език – бидейки съвременен *лингва франка*, английският е чест източник на преки и преводни заемки. Така в изследването се проучват в съпоставителен план избрани имена в два славянски и два неславянски езика. Материалът се ексцерпира от Портала на Европейския съюз в Интернет (вж. Литература).

Преди да пристъпим към анализа, нека уточним, че названията на институциите са клас собствени имена, които се разглеждат наред с

имената на партии, организации, дружества, учебни заведения и под., като се подвеждат от едни ономастични школи под общия термин *ергоними*, а от други под термина *хремадоними*¹. Липсата на единно виждане по въпроса се дължи донякъде на факта, че ергонимията е нова ономастична дисциплина, която получава импулс за развитие през последните две десетилетия във връзка с интензивните общественно-политически промени. Споделяйки виждането на българския ономаст Ковачев (Ковачев 1987: 211), приемаме, че названията на институции са *ергонимични обекти*, а не *хремадонимични*. Същевременно въвеждаме и по-конкретен работен подтермин за обекта на изследването – *институционими*².

Особеност на ергонимите като цяло е това, че те носят белега на времето, в което се изковават. Номинацията им е мотивирана от конкретна обществена или политическа потребност, в нашия случай – учредяването, разрастването и реформирането на европейските структури.

Институционимите, в качеството си на собствени имена, се включват в категорията на специализираната лексика, която по дефиниция е терминологична, т.е. те могат да бъдат обект на изследване както на ономастиката, така и на терминологичната наука³. Същевременно те са потенциален обект на интерес и на т.нар. технолингвистика (дял на приложната лингвистика), тъй като са част от определен технолект⁴. Всяка от споменатите езиковедски области може да използва различен инструментариум и изследователски методи за описание на институционимите. Тук ще се ограничим да проучим техния синтактичен строеж и лексикален състав. Нека отбележим, че разглежданите институционими в различните езици са функционално и семантично еквивалентни, имат един и същ обект на номинация – дадена структура на Европейския съюз (ЕС). Затова въпросът за денотативната им отнесеност тук е нерелевантен.

¹ За съвременната ономастична терминология вж. Харвалик, 2007:6. Ср. Димитрова-Тодорова, 2003: 395–397.

² Терминът *institucjonyma* се използва от чешките ономасти като по-общ в сравнение с *firemní názvy* (названия на фирми) и *hospodářská chremonyma* (стопански хремадоними), вж. Харвалик, 2007: 7.

³ Вж. Суперанская и др., 1989: 25–26.

⁴ Вж. Груча 2008: 28–74.

В началото на анализа е необходимо да обърнем внимание на едно обстоятелство, което има извънезиков характер, но е в пряка връзка с езиковите явления и с избора на изследователски подход. В законодателство на ЕС се постановява, че официалните езици на ЕС са равнопоставени и правните актове на Съюза „се създават” на отделните езици, а не се превеждат от един език на друг⁵. Независимо от това, при редица български, полски и гръцки термини и формулировки е видно, че първообразът им следва да се търси в английския език. По тази причина в много случаи английските названия са изходна точка за съпоставителния анализ, въпреки постулата за равнопоставеност на езиците.

За ергонимите е характерно това, че те обикновено са многословни единици, носещи информация за дейността на органите, които назовават. Казаното важи за всички ексцерпирани тук европейски институционими. Допускаме, че тази особеност на ергонимичните названия има своите корени в заимстването на английски номинационни модели. С най-малък брой лексикални компоненти са названията на две от трите основни институции на Европейския съюз: бг. *Европейски парламент*, гр. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, пл. *Parlament Europejski*, англ. *European Parliament* и бг. *Европейска комисия*, гр. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, пл. *Komisja Europejska*, англ. *European Commission*. Това са атрибутивни фрази (подчинителни именни конструкции), в които определение е прилагателното *европейски*, а определяемото е съответно съществително⁶. Статистически погледнато по-голямата част от названията на евроинституции се състоят от три или четири лексикални компонента (ср. примерите в анализа по-долу). Пример за крайно многословен институционим (съставен от седем компонента) е: бг. *Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници*, гр. *Ευρωπαϊκός οργανισμός για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα*, пл. *Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach*, англ. *European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders*. Закономерно е, че подоб-

⁵ Вж. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IMPRESS+20071017FCS11816+0+DOC+XML+V0//BG#title2>

⁶ В полски език, съгласно езиковата норма, в терминологичното словосъчетание съгласуваното определение е задпоставено.

но трудно запомнящо се съставно название редовно се замества с абривиатура (FRONTEX).

Институционимите се характеризират с еднообразие както в категориално, така и в структурно отношение и това, всъщност, е тяхна отличителна особеност. При английските названия се наблюдават два основни модела: а) подчинително съчетание от прилагателно и две (или повече) съществителни, едното от които (предпоставеното) има атрибутивни функции, напр. *European Personnel Selection Office*, или б) подчинително съчетание на прилагателно и съществително + предложна конструкция, по правило с предлога *for* за предназначение (напр. *European Institute for Gender Equality*, *Office for Official Publication*) и много рядко с предлога *of* за принадлежност (напр. *European Institute of Innovation and Technology*). В български, гръцки и полски им съответстват различни предложни или безпредложни конструкции, без да се забелязват съответствия със закономерен характер.

Първият модел [прилагателно + съществително (атрибут.) + съществително] е фреквентен сред трисъставните институционими в английски, напр: *European Defence Agency*, *European Investment Fund*, *European Chemicals Agency*, *European Environment Agency*, *European Railway Agency*. В другите езици обикновено му съответстват идентични конструкции: бг. *Европейска агенция по отбрана*, гр. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Αμυνας*, пл. *Europejska Agencja Obrony*, като в български е налице група с предлог, а в гръцки и полски, които са синтетични (падежни) езици, подчиненото съществително е в генитив. Сравнително по-рядко съответствията са съчетания от две прилагателни и съществително, напр. бг. *Европейска железопътна агенция*, бг. *Европейски инвестиционен фонд*, гр. *Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα*, пл. *Europejska Agencja Kolejowa*, пл. *Europejski Fundusz Inwestycyjny*⁷. Единични са случаите, в които отношения на предназначение се предават в български названия с относително прилагателно, вместо с несъгласувано определение, ср. англ. *European Maritime Safety Agency*, *Европейска агенция за морска безопасност* (ср. по-долу примера на полски)⁸.

⁷ В полски език тези конструкциите се различават по словореда си: [прилагателно + съществително + прилагателно]

⁸ За ограниченията при българските съгласувани определения в съпоставка с английски вж. Ковачева, 2007: 434.

Възможно е на английската безпредложна конструкция в другите езици да съответстват предложни конструкции: с предлога *за* в български, *για* в гръцки, сложния предлог *do spraw (ds.)* в полски, напр.: англ. *European Food Safety Authority*, бг. *Европейски орган за безопасност на храните*, гр. *Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων*, пл. *Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności*. В полски се срещат названия с подобни лексикални съставящи, в които е предпочетено безпредложно съчетание, ср. англ. *European Network and Information Security Agency* и пл. *Europejska Agencja Bezpieczeństwa Sieci i Informacji*; *European Maritime Safety Agency* и пл. *Europejska Agencja ds. Bezpieczeństwa na Morzu*. Създава се впечатление, че изборът на тип конструкция (предложна или безпредложна) е произволен и не се влияе от съчетаемостта на лексикалната единица (тук пл. *bezpieczeństwo*).

Интересни са случаите, в които в английски, гръцки и полски определенията са безпредложни конструкции (съществителни в генитив в пл. и гр.), а в български предложни конструкции, в които предлогът варира, ср.: англ. *European Chemicals Agency*, гр. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων*, пл. *Europejska Agencja Chemikaliów* ~ бг. *Европейска агенция по химикалите*; англ. *European Environment Agency*, гр. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος*, пл. *Europejska Agencja Środowiska* ~ бг. *Европейска агенция за околната среда*. Варирането на предлозите *за* и *по* в българските названия се обяснява със синтактико-семантичните особености на самите предлози (и двата могат да показват връзка по предназначение или принадлежност) и с аналитичния характер на именната система. Допускаме, че номинацията на дадената институция може да се извършва по аналогия със съществуващи образци на сходни названия, ср. *Европейска агенция по лекарствата* и *Изпълнителната агенция по лекарствата към Министерството на здравето*; *Европейска агенция за околната среда* и *Обществен център за околна среда и устойчиво развитие*, *Граждански портал за околна среда*. Въпреки това има колебания, напр. *Изпълнителната агенция по околна среда*, *Комисия по околната среда и водите*.

Както казахме, вторият модел названия в английски са съдържащите група с предлога *for*, на която в български също отговаря предложна конструкция с предлога *за*, а в гръцки и полски съществително в

генитив или група с предлог, напр: *Office for Harmonization in the Internal Market*, бг. *Служба за хармонизация във вътрешния пазар*, ~ гр. *Γραφείο Εναρμόνισης της Εσωτερικής Αγοράς*, пл. *Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego* или англ. *Executive Agency for the Public Health Programme*, бг. *Изпълнителна агенция по програмата за обществено здраве*, гр. *Εκτελεστικός Οργανισμός για το Πρόγραμμα Δημόσιας Υγείας* ~ пл. *Agencja Wykonawcza Programu Zdrowia Publicznego*. В някои полски институционални на *for* отговаря сложният предлог *na rzecz*: англ. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, пл. *Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy*. Тук става дума за колокация на термина *fundacja* (ср. *Fundacja na rzecz Nauki Polskiej*), която обаче не е безизключителна, ср. англ. *European Training Foundation*, пл. *Europejska Fundacja Kształcenia*.

Нека отбележим, че в гръцките ергоними като цяло се изразява предпочитание към съчетанията с генитив, които имат по-книжовно звучене, но под английско влияние се срещат и предложни конструкции винаги с предлога *για* (за цел и предназначение), напр. *European Institute for Gender Equality*, гр. *Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων*.

Дотук можем да обобщим, че в структурно отношение институционалните в четирите езика имат повече сходства, отколкото разлики. Характерно за български, а така също и за полски е колебанието в употребата на предложни съчетания в названията. В гръцки се конкурират безпредложните с предложните съчетания. Смятаме, че това свидетелства за етапа, на който се намират ономастичните системи – етап на търсене на най-подходящ еквивалент за английския номинационен модел.

Наблюденията ни върху лексикалните съставлящи на институционалните имат за цел да проследят тенденциите в номинацията с оглед на това, дали се предпочитат домашните езикови средства или интернационализмите. Предполага се априорно, че силно ще бъде застъпен стремежът към унификация на средствата за номинация и към употреба на международна лексика. Основание за такава хипотеза дават апелите на специалистите да се създаде общоевропейски правен език (*common legal language*), за чиято съставна част могат да се смятат и названията на институциите (вж. Хойтгер, 2003).

Показателно за съществуващите предпочитания в номинацията е названието на самия *Европейски съюз* (англ. *European Union*, гр. *Ευρωπαϊκή Ένωση*, пл. *Unia Europejska*). Съставлящите му са от домашен произход и в четирите езика. Общ елемент е прилагателното за връзка по принадлежност *европейски* (англ. *European*, гр. *ευρωπαϊκή, europejska*), което, впрочем, присъства в почти всички институционими на ЕС⁹. По силата на това, то се превръща в техен разпознаваем белег¹⁰. В български, английски и гръцки се установява терминоелементът *съюз*, англ. *union*, гр. *ένωση*, независимо от асоциациите, които може да буди с дискредитираното държавно обединение *Съветски съюз* (англ. *Soviet Union*, гр. *Σοβιετική Ένωση*). Единствено в полски език е избягнато това съвпадение, вероятно преднамерено, като е предпочетен терминоелементът *unia* пред *związek* (*Związek Radziecki*). От една страна той е формално идентичен с английския, а от друга има по-скоро положителна конотация, ср. *Unia Lubelska*¹¹.

Основната институция на ЕС е именувана по аналогия с националните ѝ съответствия или с интернационализъм: бг. *Европейският парламент* (ср. *Народно събрание*), пл. *Parlament Europejski* (ср. *Sejm*), англ. *European Parliament* (ср. *United Kingdom Parliament*). Гръцкият институционим прави известно изключение, тъй като включва елемент от домашен произход *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, който обаче не съвпада с официалното название на гръцкия парламентар – *Βουλή των Ελλήνων*. Названието на основния орган на изпълнителната власт на ЕС има интернационализиран вид в двата славянски езика, което води до формално съвпадение с английски: бг. *Европейска комисия*, пл. *Komisja Europejska*, англ. *European Commission*. Гръцкото име отново се различава – *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, тъй като е от домашен произход. Подобна зависимост се наблюдава при значителен брой европейски институционими и може да се сметне за закономерна, напр.: бг. *Комитет на регионите*, пл. *Komitet Regionów*, англ. *Committee of the Regions* ~ гр. *Επιτροπή των Περιφερειών*; бг. *Европейска инвестиционна банка*, пл. *Europejski Bank Inwestycyjny*, англ. *European Investment Bank* ~ *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων*; бг.

⁹ *Европейски* или на *Европейския съюз*.

¹⁰ За прилагателното *европейски* вж. Генов-Пухалева, 2007.

¹¹ *Люблинска уния* – съюзен договор между Полша и Литва, сключен през 1569.

Сателитен център на ЕС, пл. *Centrum Satelitarne UE*, англ. *EU Satellite Centre* ~ *Δορυφορικό Κέντρο της ΕΕ* и др. Когато и в четирите езика названието е образувано с домашни терминоеlementи по аналогия на съответната национална институция, липсва формално сходство и еквивалентността е само функционална: бг. *Съдът на Европейските общности*, гр. *Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, пл. *Trybunał Sprawiedliwości*, англ. *Court of Justice*; бг. *Сметна палата*, гр. *Ελεγκτικό Συνέδριο*, пл. *Trybunał Obrachunkowy*, англ. *Court of Auditors*. Домашни съставлящи се предпочитат и в названието бг. *Съвет на ЕС*, гр. *Συμβούλιο της ΕΕ*, пл. *Rada UE*, англ. *Council of the EU*.

В рамките на изследваното ономастично поле най-голям е броят на институциите, носещи названието бг. *агенция*, пл. *agencja*, англ. *agency* под английско влияние и гр. *Οργανισμός*¹². Така при голяма част от названията в двата славянски езика и в английски е налице формално сходство на поне две лексикални съставлящи – най-фреквентните: прилагателното *европейски* и съществителното *агенция*. Интересно е, че *агенция* се явява хипероним по отношение на: *служба*, *център*, *organ*, *надзорен орган*, *фондация*, *институт*, *предприятие*. Респективно в полски *agencja*: *urząd, centrum, fundacja, instytut, organ, organ nadzoru, przedsiębiorstwo*; в английски *agency*: *office, centre, supervisory authority, foundation, institute, undertaking*; а в гръцки *Οργανισμός*: *υπηρεσία, γραφείο, κέντρο, αρχή, ίδρυμα, επιχείρηση, ίδρυμα*. При съпоставка личи, че няма еднозначно съответствие на посочените лексеми в четирите разглеждани езика, ср.: англ. *Office for Harmonisation in the Internal Market*, бг. *Служба за хармонизация във вътрешния пазар*, гр. *Γραφείο Εναρμόνισης της Εσωτερικής Αγοράς*, пл. *Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego*; англ. *European Personnel Selection Office*, бг. *Европейска служба за подбор на персонал*, *Υπηρεσία Επιλογής Προσωπικού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, пл. *Europejskie Biuro Selekcji Kadr*¹³. Това е още един аргумент в полза на тезата за неустановеността на номинацията, която явно се влияе от чуждоезиковия (английския) прототип и се намира на етап на търсене.

Формални сходства между български, полски и английски се забелязват в редица случаи в резултат на заети международни термини,

¹² *Европейска агенция* или *Агенция на ЕС* и аналогично в останалите езици.

¹³ В български най-последователно на *office* съответства *служба*.

напр.: бг. *Изпълнителна агенция „Образование, аудиовизия и култура“*, пл. *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego*, англ. *Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*; бг. *Европейски полицейски колеж*, пл. *Europejskie Kolegium Policyjne*, англ. *European Police College* и др. Въпреки това, не можем да твърдим, че се оправдават предварителните ни очаквания в названията на европейските институции да доминират интернационализмите. Терминоелементите от домашен произход имат значителен дял в изследваните имена и в четирите езика. Интересно е, че само в единични случаи се наблюдават формални прилики между българските и полските институционими на базата на генетичното родство на двата славянски езика: бг. *Европейска агенция по отбрана*, пл. *Europejska Agencja Obrony* ~ англ. *European Defence Agency*, гр. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας*. Обръщаме внимание на формалната близост, тъй като тя е важна предпоставка за разбираемостта на дискурса в европейския контекст, в който многоезичието се смята за културна и научна ценност.

Обобщението, което можем да направим в резултат на съпоставителния анализ е, че четири езика, два от които са генетично родствени (български и полски), два са типологично близки (български и гръцки) и един (английски) е еднакво неродствен на останалите два, независимо от множеството различия, имат редица прилики в рамките на избраното ономастично поле. Приликите се проявяват както в структурно отношение, така и по отношение на избора на лексикални съставлящи в названията. Смятаме, че сходствата се дължат преди всичко на заимстването на английските номинационни модели и в по-малка степен на типологична или генетична близост.

От синхронна гледна точка обща черта на българския, полския, гръцкия и английския е статутът им на официални езици на Европейския съюз. В съвременните условия този социолингвистичен факт все още няма осезаемо отражение върху състоянието и развитието на общонародните езици. Има обаче забележимо влияние върху специализираните езици, свързани с европейската интеграция, неразделна част от които са и ергонимите (институционимите). Тяхното унифициране, в една или друга степен, може да се приеме за проява на езикова конвергенция.

Литература

- Генев-Пухалева, 2007:** И. Генев-Пухалева *За новите значения на прилагателното "европейски" в няколко европейски езика (български, полски и гръцки)*. [в:] Славяните в Европа. София.
- Груча, 2008:** F. Grucza *O językach dotyczących europejskiej integracji, Unii Europejskiej i potrzebie ukonstytuowania ogólnej lingwistyki języków specjalistycznych*. [в:] Podstawy techno lingwistyki I. Euro-Edukacja, Warszawa.
- Димитрова-Тодорова, 2003:** Димитрова-Тодорова Л. *Хремотоними*. [в:] Słowiańska onomastyka. Encyklopedia. Tom II. Red. Rzetelska-Feleszko i inni. Warszawa-Kraków.
- Ковачев, 1987:** Ковачев Н. *Българска ономастика*. (Наука за собствените имена). София.
- Ковачева, 2007:** Ковачева М. *Влияние на езиковия контакт с английски върху отношенията между определяемо и определение в българския език*. [в:] За човека и езика. (Сборник научни статии, посветени на 60-годишнината на проф. д.ф.н. Майа Пенчева). София.
- Портал на Европейския съюз:** http://europa.eu/about-eu/index_bg.htm
- Суперанская и др. 1989:** Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В.. *Общая терминология. Вопросы теории*. Наука, Москва.
- Харвалик 2007:** Харвалик М. *К вопросу о современной ономастической терминологии*. Вопросы ономастики, 4 (2007).
- Хойтгер 2003:** Heutger, V. *Law and Language in the European Union*. CISG Database, Pace Institute of International Commercial Law. Global Jurist Topics: Volume 3, Issue 1 (2003) <http://www.bepress.com/gj/topics/vol3/iss1/art3>

д-р Илияна Генев-Пухалева, Шльонски университет, Катовице; ilianag@interia.pl